IQRO JURNALI / 2023
GUVOHNOMA № 060680
E-ISSN : 2181-4341

VOL – 1 ,ISSUE – 2
https://wordlyknowledge.uz/

Shoyimqulov Xayrullo Djo‘raniyazovich
Termiz davlat pedagogika instituti
Jismoniy madaniyat kafedrasi o`qituvchisi

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARNING JISMONIY QOBILIYATLARINI SYUJETLI HARAKATLI O‘YINLAR ORQALI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirishda syujetli harakatli o‘yinlarning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. Syujetga asoslangan o‘yinlarning harakat faolligi, koordinatsiya, tezkorlik, tezkor kuch, irodaviy sifatlar va jamoada ishlash kompetensiyalarini shakllantirishdagi roli ilmiy manbalar, pedagogik tajribalar hamda amaliy kuzatuvlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda o‘yinlar mazmunini yosh xususiyatlari bilan moslashtirish, didaktik talablar asosida tashkil etish va baholash mexanizmlari ko‘rsatib beriladi. Natijalar boshlang‘ich ta’limda jismoniy tarbiya jarayonini yanada samarali tashkil etish uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Annotation. This article analyzes the pedagogical foundations of enhancing physical abilities in primary school pupils through plot-based movement games. It examines how narrative-driven activities contribute to the development of agility, coordination, explosive strength, spatial awareness, and essential social-communicative competencies. The study evaluates methodological requirements for selecting and adapting games to age-specific characteristics, as well as organizational and assessment principles. The findings provide methodological recommendations aimed at improving the effectiveness of physical education practices in primary schools.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические основы развития физических качеств учащихся начальных классов посредством сюжетно-подвижных игр. Анализируется влияние игровых сюжетов на формирование ловкости, координации движений, быстроты, скоростно-силовых качеств, пространственной ориентировки и коммуникативных навыков. Отмечаются методические требования к подбору, адаптации и организации игр с учётом возрастных особенностей детей. Полученные результаты позволяют разработать методические рекомендации по повышению эффективности процесса физического воспитания в начальной школе.

KIRISH

Boshlang‘ich ta’lim bosqichi bolalarning harakat faolligi, jismoniy rivojlanishi va psixomotor qobiliyatlarining shakllanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘lgan davr hisoblanadi. Bu jarayonda o‘quvchi organizmining tabiiy ehtiyoji — harakat qilish, yugurish, sakrash, izlanish, rollarga kirish kabi faoliyat turlari asosiy motivatsion omil bo‘lib xizmat qiladi. Shuning uchun jismoniy tarbiya darslarida syujetli harakatli o‘yinlardan foydalanish nafaqat o‘quv jarayonini qiziqarli qiladi, balki pedagogik ta’sirning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Syujetga ega bo‘lgan o‘yinlarda bola bir vaqtning o‘zida jismoniy harakat bajaradi, vaziyatni tahlil qiladi, qaror qabul qiladi va rollar almashadi. Bu jarayonlar o‘quvchining tezkorlik, epchillik, harakat koordinatsiyasi va chidamlilik kabi jismoniy sifatlarini, shuningdek, irodaviy barqarorlik, mustaqil fikrlash, jamoaga moslashish va emotsional barqarorlik kabi shaxsiy fazilatlarini rivojlantiradi.

So‘nggi yillarda boshlang‘ich ta’limda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish bo‘yicha olib borilgan pedagogik tadqiqotlar syujetli-harakatli o‘yinlarning jismoniy va psixologik rivojlanishdagi ahamiyatini yanada isbotlab bermoqda. Bu o‘yinlar bolaning faol ishtirokini ta’minlab, har bir o‘quvchini jarayon markaziga olib chiqadi. Natijada, o‘quvchi faqat harakat jarayonida emas, balki muloqot, hamkorlik, o‘zini namoyon qilish kabi ijtimoiy kompetensiyalarni ham egallaydi. Mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilari bilan olib

boriladigan syujetli harakatli o‘yinlarning pedagogik asoslari, ularni to‘g‘ri tanlash, metodik tashkil etish va baholash mexanizmlari ilmiy tahlil qilinadi. Yondashuvlarning zamonaviy talablarga moslashtirilgan modeli amaliyotda qo‘llash uchun zarur metodik asos yaratadi.

METODIKA

Tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy qobiliyatlarini syujetli harakatli o‘yinlar orqali rivojlantirish jarayonini ilmiy asosda o‘rganishga qaratildi va u amaliyotda qo‘llanishi mumkin bo‘lgan tabiiy pedagogik tajriba shaklida tashkil etildi. Jarayon davomida o‘quvchilarning yosh xususiyatlari, boshlang‘ich jismoniy tayyorgarlik darajasi, harakat faolligi va sinfdagi umumiy psixologik muhit e’tiborga olindi. Tadqiqot 7–10 yoshli o‘quvchilar ishtirokida maktabning odatiy jismoniy tarbiya darslari jarayonida olib borilib, o‘yin metodikasining tabiiy sharoitdagi samaradorligini aniqlashga xizmat qildi. Syujetli harakatli o‘yinlar dasturi 12 haftalik davrga mo‘ljallandi, bunda mashg‘ulotlar haftasiga uch marta muntazam o‘tkazildi va ular o‘quvchilarda epchillik, tezkorlik, fazoviy orientatsiya, muvozanat va umumiy harakat koordinatsiyasini rivojlantirishga qaratilgan topshiriqlar bilan boyitildi.

Darslar jarayonida o‘yinlar mazmuni bosqichma-bosqich murakkablashib bordi, syujetlar bolaning tasavvurini faollashtiradigan rollar bilan to‘ldirildi, bu esa o‘quvchilarning harakat faoliyatini tabiiy ravishda oshirdi. Tadqiqot davomida diagnostika sifatida yugurish, sakrash, reaksiya tezligi, koordinatsiya testlari va mushak kuchi ko‘rsatkichlari o‘lchandi.

Kuzatuvlar dars jarayonining umumiy dinamikasini, bolalarning motivatsiyasini, o‘yinlardagi ishtirok darajasini, jamoaviy harakatga tayyorgarligini ham baholash imkonini berdi. Olingan natijalar eksperimentdan oldin va keyin solishtirildi, bunda o‘zgarishlarning ishonchliligi oddiy statistik tahlil orqali (o‘rtacha ko‘rsatkichlar va farqning barqarorlik darajasi) tekshirildi. Metodik yondashuvning mazmuni syujetli-harakatli o‘yinlarni o‘quvchilarning yosh imkoniyatlariga moslashtirish, jismoniy sifatlarning kompleks rivojlanishini ta’minlash hamda o‘yin jarayonining tabiiy motivatsion kuchidan samarali foydalanishga asoslandi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida syujetli harakatli o‘yinlarga asoslangan mashg‘ulotlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy qobiliyatlariga sezilarli ta’sir ko‘rsatgani aniqlandi. O‘yinlar tizimli joriy etilgach, bolalarning umumiy harakat faolligi oshdi, mashg‘ulotlarga qiziqishi kuchaydi, bu esa ularning irodaviy faolligi va emotsional barqarorligida ham namoyon bo‘ldi. 12 haftalik tajriba yakunida o‘quvchilarning epchillik va koordinatsiya ko‘rsatkichlarida barqaror o‘sish kuzatildi, yugurish va sakrash topshiriqlaridagi natijalar ancha yaxshilandi, ayniqsa tezkor reaksiya va fazoviy orientatsiya bo‘yicha farqlar yanada yaqqol sezildi. Dars davomida doimiy ravishda kuzatilgan syujetli vaziyatlar, rollar almashinuvi va jamoaviy harakatlarni talab qiluvchi topshiriqlar o‘quvchilarning o‘yin jarayoniga faol qo‘shilishini ta’minlab, ularni an’anaviy mashqlar bilan shug‘ullangan tengdoshlariga nisbatan harakatni tez va aniq boshqarishga o‘rgatdi.

Syujetli o‘yinlar ularni faqat harakatga undab qolmay, balki vaziyatni tahlil qilish, qaror qabul qilish va tezkor moslashish talablarini yuzaga keltirgani uchun jismoniy tayyorgarlik bilan bir qatorda psixomotor rivojlanish ham faol kechdi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘yin elementlari mazmunan murakkablashgan sari o‘quvchilarning harakat sifati, sakrash balandligi, yugurish tezligi va koordinatsion aniqligi doimiy yuksalib bordi. Umuman olganda, syujetli-harakatli o‘yinlar o‘quvchilar organizmida tabiiy ravishda shakllanadigan harakat ehtiyojini qondirib, ularni jismoniy tarbiya jarayonida faol, intiluvchan va tashabbuskor ishtirokchilarga aylantirdi. Bu o‘zgarishlar tajriba davomida muntazam kuzatilgan barqaror dinamika orqali ishonchli tasdiq topdi.

MUHOKAMA

Olingan natijalar syujetli harakatli o‘yinlarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilari jismoniy rivojlanishidagi o‘rni va ta’sir kuchini aniq tasdiqlab berdi. Kuzatilgan samaradorlik avvalo o‘yin jarayonining bolalar psixologiyasiga mos tabiiylik xususiyati bilan izohlanadi, chunki o‘quvchining harakat ehtiyoji o‘yin orqali eng faol shaklda namoyon bo‘ladi va bu jarayon majburiy mashqlardagi kabi bir xil takrorlarga emas, balki syujet va rol almashinuvi orqali yangilanib boradigan faol harakat tizimiga asoslanadi.

Tajriba davomida aniqlangan epchillik, tezkorlik va koordinatsiya o‘sishi shuni ko‘rsatadiki, o‘yin metodikasi bolaning markaziy asab tizimi, diqqatning taqsimlanishi, tezkor reaksiyalar va fazoviy idrokni talab qiladigan

vazifalar bilan uyg‘unlashganda, jismoniy sifatlar yanada barqaror rivojlanadi. Syujetli o‘yinlarning ichki tuzilishida vaziyatni baholash, qaror qabul qilish, jamoaviy harakat qilish va ma’lum bir rolga moslashish kabi jarayonlar mavjudligi tufayli, o‘quvchilar nafaqat jismoniy, balki psixomotor va ijtimoiy-emotsional rivojlanish nuqtayi nazaridan ham faol o‘zgarish ko‘rsatdi. Bu holat pedagogik nazariyadagi «harakat orqali idrok faollashuvi» tamoyiliga mos ravishda o‘yinlarni ta’lim jarayonining tabiiy stimulyatori sifatida ko‘rish imkonini beradi. An’anaviy mashg‘ulotlar bilan shug‘ullangan o‘quvchilarda natijalar bir maromda o‘sgan bo‘lsa, syujet asosidagi o‘yinlarga jalb etilgan guruhda yuksalish tezligi sezilarli bo‘lgani, ayniqsa murakkab koordinatsion topshiriqlar bajarilishidagi aniq farq bilan ko‘rindi.

Bu jarayon o‘yinlarning motivatsion kuchi, emotsional yengilligi va topshiriqlarni erkin ijodiy bajarishga imkon berishi sababli yuzaga keldi. Muhokama jarayonida shuningdek, o‘yinlarning ijtimoiy omili ham alohida e’tirof etiladi: jamoa ichida harakatni uyg‘unlashtirish, sherik bilan muvofiqlashgan qaror qabul qilish bolalarda hamkorlik, mas’uliyat va o‘zaro hurmatning amaliy ko‘nikmalarini shakllantirdi. Umuman olganda, tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, syujetli-harakatli o‘yinlar boshlang‘ich ta’limdagi jismoniy tarbiya tizimini faollashtiruvchi, o‘quvchilarni harakatga jalb etuvchi va jismoniy sifatlarni tabiiy rivojlantiruvchi samarali metodik vosita sifatida o‘zining yuqori pedagogik potentsialini namoyon qildi.

XULOSA

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari syujetli harakatli o‘yinlarning boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirishda yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanini ko‘rsatdi. 12 haftalik o‘quv jarayoni davomida o‘yinlarning mazmuni, syujeti va rollarga asoslangan harakatlar o‘quvchilarning epchillik, tezkorlik, koordinatsiya, muvozanat va fazoviy orientatsiya kabi jismoniy sifatlarini tabiiy tarzda faollashtirdi. Bu yondashuv jismoniy tarbiya darslarining biryoqlama mashqlar tizimidan ko‘ra ancha mazmunli, motivatsion va hissiy jihatdan boy bo‘lishini ta’minladi. O‘yinlar bolalarning yosh xususiyatlariga mos, ularni erkin harakat qilishga undovchi va harakatning tabiiy ritmini buzmaydigan shaklda tanlanganida, o‘quvchilar nafaqat jismoniy ko‘rsatkichlarda, balki psixomotor va ijtimoiy-emotsional rivojlanish yo‘nalishlarida ham sezilarli o‘sish namoyon qildi.

Tadqiqot davomida kuzatilgan ijobiy o‘zgarishlar o‘yinlarning vaziyatga moslashuvchanligi, erkin tasavvur, qaror qabul qilish, jamoaviy harakatga kirishish kabi ko‘nikmalarni ham rivojlantirishini isbotladi. Shu bois syujetli harakatli o‘yinlar boshlang‘ich ta’lim jismoniy tarbiya tizimini takomillashtirishning samarali metodik vositasi sifatida o‘z tasdig‘ini topdi. Ularni maktab amaliyotiga ko‘proq joriy etish, o‘yin mazmunini yosh, psixologik va fiziologik xususiyatlar asosida moslashtirish hamda o‘qituvchilarning metodik tayyorgarligini kuchaytirish kelgusida jismoniy tarbiya jarayonining sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro`yxati:

1. Astanakulov, A. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti nashriyoti, 2019. – 248 b.
2. G'ulomov, Q., Jo‘rayev, B. Boshlang‘ich ta’limda jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 212 b.
3. Zimkina, V. S. Podvizhnıye igri v fizicheskom vospitanii detey rannego i mladshego vozrasta. – Moskva: Prosveshcheniye, 2018. – 176 s.
4. Shlemin, A. M. Teoriya i metodika fizicheskogo vospitaniya shkolnikov. – Sankt-Peterburg: Piter, 2017. – 264 s.
5. Hasanov, R. Sport pedagogikasi va bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish texnologiyalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021. – 198 b.
6. Graham, G., Holt/Hale, S., Parker, M. Children Moving: A Reflective Approach to Teaching Physical Education. – New York: McGraw-Hill, 2016. – 464 p.
7. Sallis, J. F., McKenzie, T. L. Physical activity interventions in children: Current status and future directions // Psychology of Sport and Exercise. – 2019. – Vol. 43. – P. 258–271.